

Kaip teigiamas J. Barzdaičio disertacijos savybes reikia dar paminėti dėstymo sistemingumą, nuoseklumą, metodologinį pagrįstumą, taip pat sklandų stilių. Reikėtų, kad autorius šios disertacijos pagrindu parengtų spaudai monografiją ir su savo tyrinėjimų rezultatais supažindintų plačiąją visuomenę.

J. Barzdaičio disertaciją gerai įvertino oficialieji oponentai, filosofijos mokslų daktarai I. Zaksas ir G. Zimanas, istorijos mokslų daktaras V. Merkys. Vilniaus universiteto Mokslinė taryba už disertaciją „Ateistinė mintis Lietuvoje (XIX a. pabaiga ir XX pradžia)“ suteikė J. Barzdaičiui filosofijos mokslų daktaro laipsnį.

A. RYEELIS

KATALIKYBĖS SOCIALINĖS DOKTRINOS ANALIZĖ

1971 m. birželio 8 d. Vilniaus Darbo Raudonosios vėliavos ordino Valstybinio V. Kapsuko universiteto Istorijos fakulteto Mokslinėje taryboje žinomas mokslininkas ir visuomenės veikėjas Vladas Niunka apgynė filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema „Katalikybės socialinės doktrinos evoliucijos kai kurie aspektai“, išėjusios iš spaudos monografijos „Socialiniai katalikybės mitai“ pagrindu¹.

V. Niunka yra paskelbęs tris monografijas šiuolaikinės katalikybės klausimais, daugiau kaip 30 mokslinių straipsnių respublikiniuose, sąjunginiuose ir užsienio žurnaluose, laikraščiuose. Ši disertacija — tai didelio, kruopštaus mokslinio tiriamojo darbo rezultatas. Joje autorius kelia tikslą visapusiškai išnagrinėti, kokiomis konkrečiomis formomis reiškiasi katalikiškasis klerikalinis antikomunizmas, kaip jis maskuoja savo klasinę esmę įvairiuose istoriniuose klasinės kovos etapuose, kaip katalikiškoje socialinėje koncepcijoje atsispindi bendroji kapitalizmo krizė, dviejų visuomeninių politinių sistemų kova, klasinių jėgų santykio pasikeitimas socializmo naudai ir kiti šiuolaikiniai istoriniai procesai.

Savo darbe V. Niunka, vadovaudamasis marksistine metodologija, giliai išanalizavo gausius oficialiuosius katalikų bažnyčios dokumentus, katalikybės veikėjų publikacijas, II Vatikano susirinkimo medžiagą ir pėradė, kaip evoliucionavo katalikybės socialinė doktrina nuo atsiradimo iki II Vatikano susirinkimo.

Pirmuosiuose knygos skyriuose gvildenamas katalikų bažnyčios klerikaliųjų ir socialinių politinių interesų sąlygotumas. Čia autorius kon-

¹ V. Niunka, Socialiniai katalikybės mitai, V., 1965.

krečiai istoriškai ir logiškai pagrindžia savo tezę, jog liaudies masių socialinio aktyvumo sąlygomis bažnyčia priversta religinius mitus pildyti socialiniais mitais.

Disertantas demaskuoja katalikybės ideologų teiginį, jog katalikiškasis antikomunizmas turįs tik grynai religinį pobūdį, kad kovos su komunizmu jis nesiejąs su besąlygišku kokios nors „esamos socialinės santvarkos rėmimu“. V. Niunka savo knygoje parodo, jog dar iki enciklikos „Rerum novarum“ popiežius Leonas XIII siulė buržuazijai bažnyčios paslaugas kovoje prieš socializmą. Disertantas pabrėžia, kad patys katalikiškieji autoriai pripažįsta, jog socialinė programa, išdėstyta enciklikoje „Rerum novarum“, turėjo atitraukti darbininkus nuo revoliucinės kovos.

Tolesniuose knygos skyriuose analizuojama katalikybės socialinės doktrinos evoliucija, atsispindinti enciklikose „Quadragesimo anno“, „Divini redemptoris“ ir kituose Vatikano dokumentuose. V. Niunka įtikinamai atskleidžia fašistinių koncepcijų įtaką katalikybės socialinėms doktrinoms (korporatyvinės santvarkos idėja ir kt.). Enciklika „Divini redemptoris“—tai Vatikano reakcija į VII Kominterno kongresą, kuris iškėlė liaudies fronto idėją. Šioje enciklikoje popiežius kategoriškai uždraudė katalikams bendrauti su komunistais, tuo padarydamas paslaugą fašizmui.

Po antrojo pasaulinio karo kai kurie katalikų autoriai mėgina lankčiau suformuluoti katalikų bažnyčios požiūrą į klasių kovos problemą. Vieni iš jų (M. Redingas, E. Miuleris ir kt.) pripažįsta, jog klasinė kova turi objektyvų pagrindą. Tačiau siek tiek atnaujinę katalikiškąją klasių kovos koncepciją, politinio klerikalizmo ideologai sustiprino savo išpuolius prieš marksistinę-lenininę klasių ir klasių kovos teoriją, ypač prieš jos tezę, kad klasių kova neišvengiamai veda į socialinę revoliuciją.

V. Niunka giliai išnagrinėjo vidinius šiuolaikinės katalikybės prieštaravimus, jos atsinaujinimo tendencijas, katalikiškojo antikomunizmo pastangas prisitaikyti prie mūsų epochos sąlygų.

Katalikybės socialinės doktrinos nagrinėjimą autorius logiškai užbaigia katalikų ir marksistų dialogo problema, kuri turi principinę metodologinę ir praktinę reikšmę. Jis parodo, kad šiame dialoge klerikalai ir komunistai turi skirtingus tikslus. Svarbiausias Vatikano tikslas yra dialogą panaudoti darbininkų klasės vienybei skaldyti.

Autorius giliai atskleidė objektyvius veiksnius, verčiančius katalikų bažnyčią modernizuoti savo socialines filosofines koncepcijas. Disertacijoje daroma išvada, kad bažnyčios aktyvumas, keliant socialinius klausimus, yra susijęs su religinės ideologijos krize, su masių dechris-

tianizacijos procesu, filosofinių, socialinių ir politinių klerikalinio anti-komunizmo koncepcijų krizės gilėjimu, marksizmo-leninizmo idėjų įtakos augimu.

Knygoje parodyta, kaip bažnyčia ir katalikų ideologai stengiasi pritaikyti tradicines filosofines, etines ir socialines katalikybės koncepcijas konkrečioms istorinėms aplinkybėms, įjungdami į socialinę bažnyčios doktriną įvairias buržuazines teorijas, pradedant anglų XIX a. buržuazine politine ekonomija ir baigiant „žmogiškųjų santykių“ teorija.

Autorius pagrįstai kritikuoja katalikybės ideologų teiginius apie bažnyčios socialinės doktrinos „neklasinį“ pobūdį ir apie šios doktrinos marksistinės kritikos tariamą tendencingumą.

Oficialusis oponentas filosofijos mokslų daktaras profesorius I. Zakšas pažymėjo, kad V. Niunkos disertacija yra rimta studija, kurioje iš partinių pozicijų, vadovaujantis marksistine metodologija, išnagrinėtos svarbiausios katalikybės socialinės pažiūros. Darbe parodyta tų pažiūrų klasinė esmė, atskleista katalikybės ideologų demagogija. Šis darbas yra vertingas indėlis į Tarybų Lietuvos ateistinę literatūrą, skirtą šiuolaikinės katalikybės analizei.

Oficialusis oponentas filosofijos mokslų daktaras J. Minkevičius pareiškė, kad disertacijoje ne tik atskleidžiamas katalikybės socialinės doktrinos socialinis bei politinis determinuotumas, bet ir jos ideologinė funkcija. Šis darbas turi aštrų poleminių pobūdį. V. Niunkos knygos dėmesio centras yra katalikiškosios klasių ir klasių kovos bei nuosavybės koncepcijos, nes kaip tik šiais klausimais giliausiai atsiskleidžia politinio klerikalizmo socialinė klasinė prigimtis. Išryskindamas katalikiškojo klerikalizmo socialinę funkciją kapitalistinėje visuomenėje, jo klasinį pagrindą, disertantas kartu argumentuotai kritikuoja supaprastintą formulę „bažnyčia imperializmo tarnyboje“, kurioje neatsižvelgiama į tai, kaip katalikybė sudėtingai įsipynusi į šiuolaikinio antagonistinio pasaulio kolizijas.

J. Minkevičius nurodė, kad disertanto užsibrėžtas uždavinys išspręstas giliai moksliskai ir idėjiškai. Šis tyrinėjimas tvirtai pagrįstas svarbiausių katalikybės bei jos centro – Vatikano dokumentų gilia marksistine analize.

V. Niunkos disertacija gerai įvertinta ir Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto Filosofijos katedros atsiliepime. Jame daroma išvada, kad V. Niunka parašė svarbų veikalą, turintį didelę reikšmę kovoje už materialistinę pasaulėžiūrą. Buvo gautas taip pat teigiamas žinomo katalikybės tyrinėtojo filosofijos mokslų daktaro L. Velikovičiaus atsiliepimas apie V. Niunkos disertacijos autoreferatą.

Universiteto Istorijos fakulteto Mokslinė taryba vienbalsiai nutarė suteikti V. Niunkai filosofijos mokslų kandidato laipsnį.

A. GAIDYS

MOKSLINĖS KŪRYBOS ESMĖS TYRINĖJIMAS

Marksistinėje filosofinėje literatūroje yra nemaža darbų, analizuojančių žmogaus pažintinę veiklą bei jos kūrybiškumo prielaidas. Tačiau juose žmogaus pažinimo kūrybiškumas dažniausiai tik konstatuojamas, aprašinėjamas, bet neaiškinamas. Todėl įdomu sulaukti darbo, specialiai skirto šiai pažinimo pusei. Praėjusiais metais Universitete buvo apginta Filosofijos katedros vyr. dėstytojo J.-V. Vinciūno disertacija, kuri gvildena žmogaus pažintinio aktyvumo prigimtį bei objektyvias pažinimo kūrybiškumo prielaidas.*

Pirmojoje disertacijos dalyje analizuojami įvairūs atspindėjimo termino prasmės traktavimai marksistinėje literatūroje. Dėl šios aplinkybės kai kurie autoriai, dėdamiesi marksistais, mėgina įrodinėti, kad pažinimo kūrybiškumas nesuderinamas su jo, kaip tikrovės atspindžio, supratimu. Kritikuodamas atspindėjimo ir kūrybos priešpastatymą, disertantas parodo, kad tai yra integralios pažinimo proceso pusės. Pažintinis vaizdas savo struktūra atitinka objektyvią realybę ir yra ne savavališka, bet objektyvų turinį turinti proto konstrukcija. Antra vertus, jis yra ne materialus, bet idealus, dėl ko ir kyla ginčai, kai siekiama paaiškinti pažintinio vaizdo santykį su tikrove.

Nagrindamas pažinimo formas, disertacijos autorius mano, kad jos pagal savo pobūdį skirstytinos į tiesioginius (jutiminis suvokimas) ir netiesioginius (sąvoka, teorija) tikrovės atspindžius. Toks jų suskirstymas, esą, yra metodologiškai reikšmingas, aiškinant sąmonės aktyvumo bei kūrybiškumo prigimtį. Jutiminiai atspindžiai neatskiriami nuo individo psichikos ir fiksuoja svarbius tikrovės reiškinius. Teorinis mąstymas — ne atskiro individo sąmonės veiklos, o žmonių socialinio santykiavimo su tikrove rezultatas. Jis ne tik fiksuoja, bet ir aiškina tikrovę. Šio atsiradimą sąlygoja ne vien materialūs objektai, bet ir socialinių sąlygų determinuotas žmogaus santykis su jais. Tai turint omenyje, atsakymas į klausimą — kas yra pažinimas? — negali būti alternatyvus: ar atspindys, ar kūryba. Pažinimas, teigia autorius, yra toks procesas, kuriame negali būti atspindžio (*tikrovės rekonstrukcijos*) be kūrybos (*tikrovės rekonstrukcijos*).

* J.-V. Vinciūnas, Kūrybinis pažinimo proceso pobūdis ir jo visuomeninės-istorinės prielaidos, Filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija, V., 1971, 191 p.